

Універзальна бібліотека

15.

Іван Франко.

МЕНАНДЕР.

I.

ПРАВО ДИТИНИ.

II.

ІЗ МУДРОСТІ МЕНАНДРА.

ЛЬВІВ 1911.

НАКЛАД АВТОРА.

ДРУКАРНЯ НАУКОВОГО ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА.

Ціна 20 сотиків.

ЛННБ України ім.В.Стефаника

01162259 (Q)

U

2012

B. 3499

МЕНАНДЕР.

1.

ПРАВО ДИТИНИ.

III.

ІЗ МУДРОСТИ МЕНДНДРД.

Переклад і передмова

Івана Франка.

ЛЬВІВ 1911.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА

В-3499

ЯЗДНІАНЭМ

ДЛІТНІЙ ОВАЧІ

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

М.34546

Передмова.

В однім із останніх випусків праць французького археологічного інститута в Каїрі за р. 1907 опубліковано прозовий переклад на французьку мову, доконаний видавцем Гюставом Лєфебром, віршованого грецького твору Менандра¹), славного атенського комедіописа з кінця IV в. пер. Хр., із якого поверх 100 комедій дійшли до нас лише титули, тай то не всіх (ледво 90), і коло 10±0 уривків, головно одновіршових, моралізаційних речень, що вибрані старинними граматиками з його творів і списувані для вжитку грецьких школярів, зробили ся пізнійше одним із важливих педагогічних засобів у середніх віках, і в перекладах на церковно-славянську мову дійшли також до Болгарії, Сербії та на Русь у самих початках їх письменства і війшли в склад ріжних редакцій т. зв. „Пчелы“. Комедії Менандра дійшли до потомності в пізнійших і мало дотепніх перерібках римських комедіописів часів цісарства, Теренція („Евнух“, „Лизун“, „Брати“, „Сам себе карає“, „Перінтія“ і „Андрія“) і Плятва („Двічі опущаний“, „Пунієць“, „Стіх“), Цецілія (4 комедії), Люсція (одна), Турілія й Атілія по одній, але твори тих остатніх римських авторів затратилися також протягом пізнійших віків. У новійших часах познаходжено в єгипетських

¹⁾ Fragment d' un manuscrit de Menandre, publié par M. Gustave Lefebvre. Le Caire. Imprimerie de l' Institut Français de l' archéologie orientale 1907.

папірусах уривки дуже популярних комедій „Земледілець“ і „Обстрижена“¹⁾. Все те однаке дає дуже слабе поняття про розмір і силу таланту Менандра, бо в повнім тексті не дійшла до нас ані одна його комедія.

Про життя й письменську та публичну діяльність Менандра знаємо дуже мало. Він родився по найновійшим дослідам р. 342, а вмер р. 290 пер. Хр.²⁾. Головне жерело — лексікона Суїдаса, подає про нього тільки ось що: „Менандер Атенець комедіопис старший, і Менандер другий, Атенець, син Діоніста й Гегестрати, про якого многі говорили богато, комедіопис нової комедії, зизуватий на очі, але бистрий умом і шалений любитель жіноч. („στραβός τάς ὄψεις, δένδη τὸν ροῦν, καὶ περὶ γυναικας ἐκμανέστατος“). Написав комедій 108 і листи до короля Птолемея і богато інших писань прозою“³⁾). Новочасний історик грецької

¹⁾ Уривки Менандрових комедій опубліковані в виданні Тайбнера в Липську п. з. „Menandri comoediae rec. Körte 1910, B. G. Teubner, Leipzig.“ Про давнійші уривки пор. Williamowitz, Hermes XI, 498 і далі, про уривки папірусові Grönert, Archiv für Papiruskunde I, 514; Weil, Deux comédies de Menandre в журналі „Etudes sur l' antiquité grecque, Paris 1900. Із давнійших видань треба зазначити: Meineke, Fragmenta comicorum graecorum, editio minor, Berlin 1847, II. ст. 1041 і далі, а також його-ж Menandi et Philemonis reliquiae, Berlin 1823.

²⁾ Dr. Gustav Krüger, M. Fabi Quintilianii Institutiones oratoriae liber decimus, für den Schulgebrauch erklärt. Leipzig 1888, ст. 25.

³⁾ Σουΐδας. Suidae Lexicon graece et latine. Ad fidem optimorum librorum exactum post Tho-

літератури, Вільгельм Христ, називає його „щасливою натурою“ (*Glückskind*), якій від роду дістало ся в уділі легке та приємне житє. Його родичі були заможні атенські горожани, хоч батько був родом із Кефізії. Він прожив свій вік, коли вірити одному досить сумнівному написови, всього 52 роки, в достатку в своїй власній віллі в пристані Пірею, в приемних товарицьких зносинах з визначними Атенцями, головно любителями драматичної штуки, і в супроводі своєї улюбленої Глікери. Його молодший сучасник Алькіфрон у однім листі пише ось що: „Що значать Атени без Менандра і що Менандер без Глікери? Вона приготовляла йому маски і надівала вбраня і стояла за кулісами сцени хрустячи пальцями і тримтячи, поки в театрі почулися оплески; тоді з усього серця зітхала до Артеміди, кидала ся до неї і обіймала її святу голову.“¹⁾

Із визначних людей того часу згадує Страбон Теофраста й Епікура як Менандрових ровесників. Мармурова хроніка, знайдена в Паросі, потує театральний троумф Менандра під р. 315; можливо, що це була перша побіда, яку він одержав після вистави в часі празника Діонізій. Таких театральних побід, не вважаючи на весь його талант, мав Менандер тілько вісім; сучасні йому автори комедій, особливо його головний супірник Філемон, уміли театральними штучками низшого розбору частійше здобувати оплески

mam Gaiofordum recensuit et annotatione critica instruxit Godofredus Bernhardy. Tomus alter. Halis et Brunsvigae, a. 1853, ст. 780.

¹⁾ Wilhelm Christ, Geschichte der griechischen Literatur bis auf die Zeit Justinians. Vierte revidierte Auflage. München 1905, ст. 322.

атенської публіки. Про те Менандер любив свою атенську публіку і своє рідне місто, і відмовив єгипетському королеві Птолемеєви, коли сей просив його через окремого післанця прибути до Александрії, волячи побут у своїм ріднім місті, як близьчче становище при королівськім дворі. Про се згадує цитований уже Алькіфрон, а також Пліній „*Historia naturalis*“ VII, 31, який пише „*Magnum et Menandro in comico socco testimonium regum Aegypti et Macedoniae contigit, classe et per legatos petito, maius ex ipso regiae fortunae praelata litterarum conscientia...*“ (І комічний поет Менандер здобув собі велику почесть від королів Єгипту й Македонії що запрошували його до себе через фльоту та післанців; та він висше ставив літературне товариство від королівської ласки“¹⁾).

Пізнійша грецька традиція, перенесена на римський ґрунт, заховала пам'ять стрічі Менандра з самозванцем королем Димитрієм Фалерейським. Римський поет Федр, сучасник кесаря Августа, родом Македонець, починає п'яту книгу своїх байок, перероблених із грецького Езопа, ось яким оповіданем про короля Димитрія й Менандра :

Король Димитрій і поет Менандер.

Димитрій, Фалерейським прозваний,
Добув Атен тиранським способом.
Юрба своїм звичаєм купами
Валить і „Многа літа!“ викрика.
Всі дуки сунуть цілувати руку ту,

¹⁾ K. Pliniusza Starszego Historyi naturalnej ksiąg XXXVII, przełożonej na język polski przez Józefa Łukaszewicza, I, III, ст. 82—3.

Що їх здусила, тілько нищечком
 Сумну відміну долі проклинаючи,
 Спокійні навіть і вигод любителі
 В хвості повзуть, щоб неприсутності
 Тиран за зло не взяв. Між ними йде
 Менандер, славний автор комедійних драм,
 Які читав Димитрій, автора не знаючи,
 І подивляв його письменницький талант.
 Замашений олієм, в мокрім одязі
 Він ліз помалу, кроками лінивими.
 Побачивши його в остатньому ряді тиран
 Гукнув: „Який безстыдник сміє так
 Перед мій зір являти ся?“ Та шепнули
 Найближі: „Се поет Менандер“. Тут
 Король враз голос відмінив: „Ах, Боже мій!
 Чи-ж може бути красший чоловік як він?“¹⁾

Менандрова комедія була важним кроком у історії грецької, спеціально атенської драматичної літератури. По незвичайно смілій, на скрізь політичній, а потім соціальній, т. зв. старій комедії Арістофана та його сучасників Кратіна, Евполіса, Ферекрата, Фрініха, Платона старшого й інших, комедії можливій тільки в такій рідкій у історії людства добі, якою для Атен був вік Періклія, настала і в Атенах, ще за життя Арістофана реакція, прийшло коротке пануване „тридцятьох тиранів“, а незабаром по тім утрата незалежності і зверхність Македонії, і комедія не могла вже торкати ся так сміло й безоглядно політичних тем і висмівати політичних діячів. По короткій добі т. зв. „середньої комедії“, до якої один старий письменник зачислює 57 поетів і 607 драм,

¹⁾ Латинський текст див. Phaedri Augusti liberti Fabulae Aesopiæ. Recognovit et praefatus est Lucianus Mueller. Lipsiae. In aedibus B. G. Teubneri 1903, ст. 45.

із яких найбільшої часті не дійшло до нас зовсім нічого, виступає в половині IV в. т. зв. „нова комедія“, комедія обичаїв, домашнього і товариського життя, і головним її представником та заразом незрівняним майстром робить ся Менандр. Можна сміло сказати, що всі комічні типи й комічні конфлікти, які виводила на сцену старинна комедія, і які в значній часті пережовувала і переробляла новітня комедія західної Європи від часу Відродження аж до наших часів, мають свої прототипи в творах Менандра. Варто зазначити, що його вчителем на полі драматичної штуки був його вуйко Алексіс, один із представників і найплодовитіших письменників середньої комедії, який прожив 106 літ і за свого життя написав 245 драм.

Нова, головно Мендарова школа атенської комедії тим особливо ріжнила ся від обох старших, що в ній ані Арістофанівська пародія, ані політична сатира не займає ніякого місця. Коли й мова тут про видних достойників, або про історичні особи, і не брак проти них острих стріл, то се звичайно не певні, виразно означені оди- ниці, але типи; їх хиби — не політичні та соціальні погляди й змаганя, а щоденні привички, товариські та родинні відносини і загалом поводжене серед щоденного окружения. Мова також проста, зближена до щоденної розмови простолюдя, декуди закрашена фаховими жаргонами ринку, пристані, війська. Комедія стає виразно на службу сучасних практичних інтересів, чистоти та гармонії родинного життя, менше бичує, а більше моралізує, менше фантазує, а більше копіює дійсність. Певна річ, великі таланти в роді Менандра й тут уміли не чіпляти ся дрібниць, не бити на дешеві театральні ефекти, а входити в глубину людських характерів і доходити до загально людської основи, що чинить

їх твори взірцями також новочасної обичаєвої коміки.

Се зрозуміла вже старинна критика. Римський критик Квінтіліян висловився про Менандра, що повний збір його штук дає повний образ життя (*omnem vitae imaginem expressit*), і додав загальний осуд: „Менандр притъмив собою всіх тих, що після нього управляли сей рід штуки, а перед близком його слави всіх інших покриває ніч“¹⁾.

Перед кількома роками, головно заходом професора Масперо, знайдено в середнім Єгипті 17 карток старого рукопису, що були виривками з більшої цілості, тому, який містив у собі кілька комедій Менандра. Ті картки не творили одної цілості, були значно ушкоджені і трудні до відчитання, і молодому французькому вченому Густаву Лефебру довелося приложити не мало праці, поки з тих розрізнених шматків здужав відтворити кілька повних сцен, із яких одну п. з. „*L' Arbitrage*“ опублікував у французькім перекладі. Сей переклад повторив зі своїми увагами член французької академії Моріс Кроазе

¹⁾ M. Fabi Quintiliani Institutionis oratoriae liber decimus. Für den Schulgebrauch erklärt von Dr. G. T. A. Krüger. Dritte Auflage. Leipzig, Teubner 1888, ст. 25. Подаю тут повний текст осуду церого тямучого критика: „Sophoclem maxime imitatus est, ut saepe testatur, et secutus, quamquam in opere diverso, Menander, qui vel unus meo quidem iudicio diligenter lectus ad cuncta, quae praecipimus, effingenda sufficiat, ita omnem vitae imaginem expressit, tanta in eo inveniendi copia et eloquendi facultas, ita est omnibus rebus, personis, affectibus accommodatus.“

в своїм рефераті, предложенім тій Академії і опублікованій нею п. з. „Une scéne de Menandre nouvellement retrouvée, par M. Maurice Croiset, membre de l' Académie des inscriptions et belles lettres“. На думку сего вченого цю сцену треба вважати частиною комедії, що мала мабуть титул „Суд“. До своєї аналізи самої сценки, яку він називає „cette charmante scéne“ (ся гарна сцена), він додає, що вона найповнійша з тих, які віднайдено доси, але інші, доси неопубліковані, визначають ся також силою драматичного помислу і живістю психологічного малюнка. „Геній Менандра, якого лихолітє покрило мороком, хоч і не забутем, появляє ся отсє несподівано на світ у початку ХХ віку“. Від себе додам, що швидко по опублікованню французького прозового перекладу з'явився віршований переклад сеї сцени на німецьку мову в фелетоні віденської газети „Neue freie Presse“ п. з. „Das Recht des Kindes“ без підпису перекладача. Сим гарним перекладом я покористувався для переложення сеї старогрецької сцени, де в чім подібної до наших давніх інтермедій, на нашу народну мову. З моєю короткою передмовою п. з. „Право дитини, новознайдена сцена з Менандрової комедії“ була друкована в першій книжці „Літературно-наукового Вістника“ 1908 р., т. XLI, ст. 194—201, звідки тепер передруковую її для ширшої публіки з розширеною передмовою і з додатком перекладу Менандрових приказок із староруських та старосербських текстів. Ще в дохристиянській Греції почали з давніших грецьких поетів, особливо з Евріпіда та Менандра, робити виписки для вживання школи. Ті виписки зробили кенську прислугу авторам, бо за шматочками їх творів, у яких учителі подавали ученикам зразки житєвої мудrosti ста-

рих авторів, з часом позабувалися самі їх твори. Із Менандрових комедій вибирали головно такі сентенції, що містилися в однім рядку; виймково подавано сентенції, що містилися в півтора або двох рядках. Так повстали ріжні редакції збірок п. з. „Губиця погубниця“, у яких містилося ріжне число сентенцій, від 80 до 400. Вони дійшли до нас у ріжніх, переважно дуже пізніх рукописах, із яких віденський та ватиканський походять із XV—XVII вв. Майнеке з ріжніх таких збірок зложив цілість, що обіймає несповна 800 рядків. Пізнійші дослідники дали ще деякі причинки, а власне V. Me u e r, (aus Speyer), Die urbinatische Sammlung von Spruchversen des Menander, Euripides und Anderer (Abhandlungen der bayerischen Akademie I Cl., т. XV, 2 Abt. ст. 397 і далі). Той сам автор подав іще „Nachlese zu den Spruchversen des Menander u. A.“ в Sitzungsberichte der bayerischen Akademie 1890, ст. 355 і далі. Пару праць присвятив Менандрови польський учений L. Sternbach, а власне „Menandrea“ (Rozprawy i sprawozdania Wydziału filologicznego Akad. Um. t. XV, ст. 320 і далі, і „Curae Menandreae“ там же т. XVII і „Schedae Menandreae“). Із новійших німецьких праць варто зазначити Th. K o c k, Die Sammlungen Menanderische Spruchverse, друковану в спеціальнім журналі Rheinisches Museum 1886, т. XLI, ст. 85 і далі.

До Славян доходили грецькі збірки Менандрових сентенцій із Византії від самих початків письменського руху, і то в двоякій формі: окремо п. з. „Мудрость Менандра“, або розсипані в ріжніх редакціях фльорілегій, що мали у нас у старовину назву „Пчела“. Одній другі дійшли до наших часів у досить багатьох копіях у болгарських, сербських та руських ре-

дакціях. Найважніші публікації: „Мудрость Менандра по русскимъ спискамъ“, як 88 число „Памятниковъ древней письменности“, видаваних петербурським Обществом любителей древней письменности, в р. 1892. Для виданя використано один рукопис XV в., два XVI і один XVII в. Рівночасно з сим виданем опублікував В. Ягіч у віденських *Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Classe der Akademie der Wissenschaften*, Bd. 128 (Wien 1892) свою основну студію „Die Menandersentenzen in der kirchenslavischen Übersetzung“ (ст. 1—104), до якої додано на ст. 90—103 церковно-славянський текст Менандрових приказок. Дещо з Менандрових приказок, а а власне те, що вийшло в склад староруської „Пчелы“, опублікував 1893 р. в Петербурзі В. Семеновъ п. з. „Древняя русская Пчела по пергаменному списку“. Найновіші праці, присвячені тій темі, були писані М. Н. Сперанським, а власне його статя „Разумѣнія единострочныя Григорія Богослова и Разумы мудраго Менандра“, друкована в „Извѣстіяхъ отдѣленія русскаго языка и словесности Имп. Акад. Наукъ, 1898“, т. III, ст. 541—559 і простора книга „Переводные сборники изречений въ славяно-русской письменности. Изслѣдованіе и тексты. Издание Имп. Общества исторіи и древностей россійскихъ при московскомъ университѣтѣ. Москва 1904.“

Для перекладу Менандрових приказок, поміщеного в отсій книжечці, я покористував ся головно текстом Ягіча, з якого сюди вийшла перерібка 106 чисел; решту (30 чисел) узято з тексту поміщеного в висще наведеній книзі Сперанського на ст. 407—410. Оба петербурські видання були мені недоступні.

Львів, дня 5 цвітня 1911.

Зведе на місце, які філії покаже,
Во від прислухань східні шинки блід.

Даос. Д.

Словоріт. Ймена овочів! Но що з
Ділан і бот-яд і ош-зен і ан-зуд та
Оу-зілан і овон-зілан?

I. Право дитини.

ОСОБИ:

Сиріск, вугляр, невольник.

Даос, вівчар, невольник.

Смікрін, Атенянин.

Жінка Сиріска, з дитиною на руках.

МІСЦЕ: сільська площа в селі близько Атени.
Час — кінець IV століття перед Хр.

(Сиріск і Даос, оба одягнені дуже вбого в козячі шкіри, припадком здивалися на сільськім майдані і зараз же посварилися завзято. Сиріскова жінка з дитиною стоять позаду мужа. На се надходить Смікрін із дому, що притикає до площини і переходить побіля них).

Сиріск.

Перечиш правді!

Даос.

А ти сікофант!

Жадаєш того, що тобі не слідно.

Сиріск.

Давай на суд, нехай ріша се діло.

Даос.

І овшім! Пошукуймо судії.

Сиріск.

Кого волиш?

Да ос.

Однаково мені.

От дурень з мене, що я дав тобі
Свою знахідку.

Сиріск.

Може пан отсей.

Тобі подобається ся на суддю?

Да ос.

Про мене.

Сиріск.

Красно вас прошу, мій пане,
Крихітку часу задля нас ізгайте.

Смікрін.

Чи бач! Для вас? А що-ж таке у вас?

Сиріск.

Ми в спір зайшли.

Смікрін.

Мені про се байдуже.

Сиріск.

Шукаєм, паночку, судді такого,
Щоб безсторонній був. Як час тобі
Позволить, розсуди ти наше діло!

Смікрін.

А ви, здається, нечупарна пара.
Не сором вам іти в козячих шкірах
На суд судитися?

Сиріск.

Ні, та наше діло

Коротке й ясне. Батечку, замир нас!
Не думай, що ся річ тебе негідна.
Та-ж скрізь на світі правда на остатку
Все переможе. А кого припадок

Зведе на місце, той нехай поможе,
Бо він прислужить ся добру людському.

Да ос.

Говорить, мов із книжки. По що я
Ділився з ним?

Смікрін.

Чи піддаєте ся

Мойому вирокови, як він впаде?

Сиріск.

Я безумовно.

Смікрін.

Ну, беру на себе.

Бо чом би ні? Ти, що мовчав аж доси,
Дай голос перший.

Да ос.

Та зачну з кінця,

За що той спір, то все яснійше стане.
У лісі, що аж до села доходить,
Там пас я вівці, милостивий пан е,
От тому трицять день, і сам на сам.
Там я знайшов малесеньку дитину
Підкинену, знайшов і ожерелле
При ній і дещо інше того рода.

Сиріск.

Про се то й ходить.

Да ос.

Я ще маю слово.

Смікрін.

Ти, як ще раз хоч словом обізвеш ся,
Мій кій тебе покличе до спокою.

Да ос.

Отак і треба!

Смікрін.

Ну, балакай далі!

Даос.

Гаразд! Я взяв дитя, заніс його
В свій дім. Міркую з разу: „От я буду
Йому за батька“. Та вночі — звичайно,
Всіляке мислиш. Сам з собою раджуясь
І думаю: „По що мені здалося
Дитині за пістунку бути? Де я
Візьму ті гроші? Лиш жура та клопіт.“
Так я надумав. Другий день я знов
Жену на пашу вівці. Сей вугляр —
Вуглярством порається, — і прийшов
До мене в толоку, бажав у лісі
Колод нарізати. Вже не раз я бачив
Його й балакав з ним. Він бачучи
Мене в такій журбі тай каже: „Даос,
А що тобі?“ Кажу: „От з мене дурень!“
І все сказав йому, як я знайшов
І як заніс. І ще я не скінчив,
Він ну благать: „Щоб ти щаслив був, Даос!
„Віддай мені хлопя!“ І все свое:
„Дай Бог, щоб ти був вольним і щасливим!
У мене жінка, — так веде він далі, —
Що хлопчика одного привела,
Тай сей умер“. Он ся його жона
З дитиною стойть.

Смікрін.

Сиріску, ти просив?

Сиріск.

Так.

Даос.

День весь він на мене налягав.
Нарешті я подавсь його благаням.
Він взяв дитину, вийшов, на відході
Бажав мені всіх божих ласк, стиснув
Мене за руку й цілавав її.

Смікрін (*до Сиріска*).
Ти се вчинив?

Сиріск.

Вчинив.

Да ос.

Він вийшов геть.

Тепер іде зі своєю женою,
Зайшов мені дорогу і жадає,
Щоб все, що там знайшло ся при дзтині —
Пустицї, слова доброго не варті —
Я дав йому, ще й каже: „Річ не чута“,
Що я відмовив і собі те дранте
Сховатъ хочу. По мойому, він рад би
Повинен бути, що я дав йому
На просьбу щось; а що не дав усього,
За те ні перед ким мені правдатъ ся.
Коли-б оба ми з ласки Гермеса
Знайшли се спільно, то одну-б частину
Взяв він, а я другу. А так, де я
Один знахідник, ти при тім не був,
Ти хочеш сам для себе все, мені-ж
Нічого не лишаєш? От таке то!
Я часть тобі віддав того, що мав,
По добрій волі: хочеш, то й держи.
А ти не в той бік. Жаль тобі, — віддай
Мені назад, то ти нічого в мене,
А я нічого в тебе не забрав.
Ти-ж хочеш все, одную половину
В дарунку, а другую вже насиллем.
Так має бути? Конець мойому слову.

Смікрін.

Він говорив. Ти все те чув, як слід?
Ну, за тобою слово.

Сиріск.

Добре, я скажу,

Сам на сам муж сей те дитя знайшов,

УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И 36990

Все, що сказав тут, се достотна правда.
 Так все було, мій батьку, не перечу.
 Благав я і просив, аж поки він
 Нарешті дав мені дитину. Правда,
 Вівчар сторонній з уст його чув власних —
 Товариш — і сказав мені: при тій
 Дитині він знайшов цінні прикраси.
 Жадати їх — сам хлопчик тут явив ся.
 Жоно, подай мені до рук дитину!
 „Те ожерелле, знак цінний, з якого
 Мене пізнати, віддай мені, Даосе!“
 Се мовить він. „Не на мою оздобу
 Був він при мні апі на мій прожиток.“
 Те саме домаганнє ставлю й я;
 Його опікун я тепер, ти сам
 Мене зробив ним, дав мені його.
 Ти-ж пане, розсуди, як се по твому,
 Щоб золото, чи що там, при дитині
 Лишилось, як його бажала мати —
 Хто там вона була, — аж би доріс він, —
 Чи сей аби й сорочку зняв з дитини,
 Бо він знайшов чуже добро? Чому я
 В тій хвилі, як він дав мені дитя,
 Не зажадав окрас? Бо ще той хлопчик
 Не був в моїй опіці. А що я
 Тепер стою за нього й промовляю,
 То чиню лиш за нього й не жадаю
 Собі нічого. Гермесова ласка?
 Мій друже, не знаходь таке ніколи,
 При чім є щось живе, якому річ належить.
 А ти, брат, не знайшов, лишень обдер.
 Так, се грабіж! Подумай, батечку!
 Він може з висшого, ніж ми, коліна.
 Трудить ся тут не вистарчить для нього,
 А вроджений наклін його спонука
 До діл свободному властивих мужу,

Льви бить, кувать оружє, побіджати.
 Ти-ж бачив часто гри такі в театрі
 І знаєш чень історію Пелся
 Й Нелея. Їх убогий чоловік
 Знайшов, пастух, отак у шкіру вбраний,
 Як я. Та бачуши, що благородне
 Коліно їх, сказав їм, як знайшов їх,
 Віддав клунок їм, у якім був скарб, —
 І тайна їх уродженя відкрилась,
 І з козопасів стали королями.
 Як би клунок Даосу був до рук
 Діставсь, він зараз би продав його
 За пару драхм, і весь їх вік пройшов би
 В невідомі, що брость се благородна
 І кров князівська. То-ж не слід, мій пане,
 Щоб я ховав дитину сю, а Даос
 Ті річи, що в них їх будуще щастє
 Й надія криєсь, в кут їх десь заніс.
 Та-ж по такім клейноді не один
 Пізна в сам час сестру свою, з якою
 Мав брати шлюб. Хто зна, чи його мати
 Отсимового брата не спасла
 Від напасти якоєсь або й смерти ?
 Непевнє, батечку, жите людськеє
 Й людськая доля. Тра заздалегідь
 Безпечити його від лих будущих,
 Безпечити як змога. „Поверни
 Мені дитя, коли його не хочеш.“
 Сказав би ти, і спорить з тим не можна-б.
 Та се не буде правда. Ти-ж жадаєш
 Дитини лиш тому, що віно те
 Звернути їй не хочеш, і хоч завтра
 Змарнуєш те, що може ще їй щастє
 Заберегло. Скінчив я. Ти-ж суди,
 Як повелить тобі твоє сумлінє.

Смікрін.

Тут діло ясне. Що при знайденій
Дитині знайдено, все те її.

Даос.

Гаразд! Чия-ж дитина?

Смікрін.

На Зевеса,

Тобі її ві за що не присуджу,
Ішо здер її добро. Дитина того,
Хто дав опіку її, твоїй опер ся кривді.

*Друковано в „Літ.-Наук. Вістнику“ т. XLI, р. 1908,
кн. I, за січень, ст. 104—201.*

1.

Шанство, собі чинісі отондівое міг обі
Не пластихею от іншої волі речі обі.

2.

Від сильного однаждиши злобі, чоб опол
Лишко він не відмінно від злого от ін

II. Із мудrosti Менандра.

1.

Бога річ божії справи творити,
А чоловіка — по людському жити.

2.

Бог творить, що хоче — святе діло боже;
А чоловік тес робить, що може.

3.

Коли терпніши злій допуст Бога ради,
Діждеш ся божої награди.

4.

Чи там, чи тут
Бог приведе всіх злих на суд.

5.

Мужа правдивого і його труди
Бог не забуде.

6.

Умій добро робить своєму і чужому,
А не лише собі самому.

7.

Муж правдолюбний гидує брехнею;
Хоч кривити може, не скривить душею.

8.

Не той муж мудрий, що много знає,
А той, що много доброго зділає.

9.

Добро зробити завсігди пора,
Сим побільшається сума добра.

10.

По чім свободного пізнати?
По тім, що нізащо не ме брехати.

11.

Кого Бог любить, не пуска до зла,
На того смерть зза молоду зсила.

12.

Одних Бог наділяє,
А іншим уймає.

13.

Отець не той, що родить,
А той, що до путя доводить.

14.

Хоч як злить ся племя враже,
Правду мужа час покаже.

15.

Коли сумує чоловік,
То добре слово найліпший лік.

16.

Що добре зроблено тобі, те памятай,
А що ти доброго кому зробив, те забувай.

17.

Часто змовчати
Ліпше, як слово не в пору сказати.

18.

Біда по людях ходить,
Та чоловік иераз і сам її знаходить.

19.

Великий скарб — то мудра голова,
Але найбільший скарб, се мудрість житєва.

20.

Хто збогатівши друга забуде,
Зрадником буде.

21.

Злий хоч забогатіє,
Жити добре не зуміє.

22.

Лінівство, се бридня,
Не дастъ без прикорости прожити анї дня.

23.

По Бозї — відома будь заповідь отся, —
Шануй найбільше матір і вітця.

24.

На взятки завсігди ти ласий сам еси,
А дати нікому нічого не даси.

25.

Хто в серці погань має,
Словами виявляє.

26.

Злого проклятия горді
Пиши на воді!

27.

Богатство збирай собі скрізь,
Тілько до кривди в позику не лізь.

28.

Ті, що ділають без розваги,
Доходять швидко до зневаги.

29.

Муж праведний не дбає про трафунок;
Для нього Бог усе ратунок.

30.

Кождий рад би збогатіти,
Та не кождий може вміти.

31.

Жите наше в тому,
Що раді ми всьому живому.

32.

Бачучи інших злій пригоди
Вчи ся минати власній шкоди.

33.

Таким житем усі живем,
Яке собі самі ми виберем.

34.

Від злого напасти хоч полі ріж — тікай,
Та приязни його ще більше уникай.

35.

Правдивим будь серед брехливих
І май приятелів правдивих.

36.

Добру раду в час тривоги
Приймай радніш діяльної підмоги.

37.

Жінки найбільше надбане
Не золото, лиш розум і мовчане.

38.

Лиш ту женою доброю назвати,
Що вміє дім в ладі держати.

39.

Ласкова жінка оживляє дім
І мужеви відрада;
Лукава жінка, то сухота всім
І ненасташна звада.

40.

По чім найліпшу жінку мож пізнати?
Що любить працювати і мовчати.

41.

Злу жінку кращеб дома погребсти,
Ніж у чужий дім привести.

42.

Добра жінка в домі як пчола, як квочка,
Злая жінка в домі як розсохла бочка.

43.

Злої жінки в домі примхи і наруги
Пізнають найперше слуги.

44.

Змія трійлом людям задав смерть люту,
Злая жінка також все знайде отруту.

45.

В каламутній воді дна доглянути дарма ;
В злой жінки добра й розумія нема.

46.

Хто хоче добру жінку мати ,
Повинен у сусід питати .

47.

Як мряка сонце иноді туманить ,
Так злай жінка мужеви жите поганить .

48.

Два дни для жінки добрі остають :
Як замуж просять і як в дім ведуть .

49.

Зла жінка в домі Сатаною ,
Як вітер північний весною .

50.

Коли хочеш без турбот нажити ся ,
Не бажай женить ся .

51.

У жінки рідко правди допитати ,
Тож добру жінку годі нашукати .

52.

Ліпше в бідності спокійно жити
Ніж богатому гризну терпіти .

53.

Збирай деньги ,
Плати довги ,
Щоб знов міг брати на борги .

54.

Меч ранить тіло , а зле слово душу ;
Злого сказати нікому не мушу .

55.

Не сором мовчати ,
Та сором брехливо себе величати .

56.

Що думаєш, того ніхто не знає,
Що робиш, тесе кождий оціняє.

57.

Сердитість, хоч мала,
Пре на лихі діла.

58.

Вино веселить, коли мірно вживаєш,
Та чим більш попиваєш,
Тим більше і розум теряєш.

59.

Вина чим більше пiti,
Тим більше хочеш говорити.

60.

Будь хоч як богатий,
А лінівство швидко доведе до втрати.

61.

Хто має до чого,
У того приятелів много ;
Але в біди
Іх не гляди.

62.

Приємно здалека глядіти
На бурю на морі ;
Приємно николи слідити,
Як інший карається в тузі та в горі.

63.

Жите у часі як в тюрмі :
Живи і тягни, наче віл у ярмі.

64.

Люба тілесная врода,
Але лиши чистий ум, душевная погода —
Правдива житя осолода.

65.

Надія у житю мов той дорожоказ,
В дущі приберіга нам віру в ліпший час.

66.
Кого добро і ласка оживля,
Для того вітчиною вся земля.

67.
Зла не роби тому, на кого лихо впало,
Щоб і тебе нещастє не спіткало.

68.
Заздалегідь міркуй, небоже,
Хто в старости тобі поможе.

69.
Надія декого на крилах підіймає,
Та многих погубляє.

70.
Господар домовий, поки його снага,
У своїм домі сам усім слуга.

71.
Жите в спокою провести можеш,
Коли сам в собі гнів переможеш.

72.
Бери на ум: зла уникай,
Як що зло знайдеш, не підіймай.

73.
Лиха наука
Для чоловіка тільки мука.

74.
Жіноча заздрість гірша шалу,
Запалить хату без підпалу.

75.
Такий отець дітий до себе приєднає,
Що замісь гніву мудрість має.

76.
Чистим держи тіло і душу враз з ним,
Щоб не явився ти Богу брудним.

77.
Не довіряй ніколи ворогам,
То їх шкоди не приймеш від них;

- Дурний, хто пакостячи ворогам,
Собі нашкодить сам. 78.
- Норов гнівливий —
Ворог страшливий. 79.
- Жінці старшувати завше недогода,
Се їй збороняє закон і природа. 80.
- Хто женить ся поспішно,
Той каєть ся довічно. 81.
- Ліпша вродна невродлива,
Як душа несправедлива. 82.
- Роби по правді яко муга,
І поміч мати-меш від Бога. 83.
- Мабуть зла злійшого не має,
Як мачуха лихая. 84.
- Хто про добру славу дбас,
Людяно все поступає, 85.
- Сварки, бійки уникав. 86.
- Страхополох те й знає, 87.
- Що страшні мисли має. 88.
- Все дбай, щоб правдою жити однією,
А не лукавити душою. 89.
- Хто зло говорить,
Сам собі пакість творить. 90.
- Нема страшнійшого помору,
Від злого поговору. 91.

89.

До злого поспішать не тра,
Нї лінуватъ ся до добра.

90.

Отсе вже справдї праця всує,
Коли бідняк богатого дарує.

91.

Як зробиш ся богатий,
Не забувай убогим помагати.

92.

І тому добре жити,
Кому прийшло ся доброму служити.

93.

Ненавиджу злого,
Хоч добрих слів мені він наговорить много.

94.

Добра від молоду навчай ся,
А зла ніколи й зачинять не пхай ся.

95.

Ліпше не раз хорувати,
Як сумувати.

96.

Хто нічого не знає,
Той і гріха не має.

97.

Хто подорожнього споможе,
Той ліпше робить, як би дав на боже.

98.

Богато зла і кривди і обмови
Оправдує стан урядовий.

99.

Кождий із нас любить на свое глядіти:
Богач на маєтки, а бідний на діти.

100.

В чужому краю
Чужому підлягай звичаю.

101.

Кождій кумі
Свое на умі.

102.

Не має тяжкої хороби,
Як серце повне злоби.

103.

Ніхто зла не бажає,
Про те без зла житя не має.

104.

Свое роби й не гай ся,
А до чужих робіт не додивляй ся.

105.

Як понад землею хмар тіни,
Так понад житем людським
Переносять ся зміни.

106.

Час поступа, не поспішає,
Та суму нашого знання все побільшає.

107.

До Бога душу підіймай в любви,
Се красше, як всі жертви й молитви.

108.

Тям, чоловіче, що смертний еси!
В душі ненависті досмертно не носи.

109.

Зла рада сина ні вітця
Не доведе до доброго кінця.

110.

Язык вещаствам многим винен,
То-ж здержувать його ти все повинен.

111.

Однаке зло — в огонь упости,
І опинити ся у злой жінки власти.

112.

З львом лекше дійдеш до спокою,
А ніж із жінкою лихою.

113.

Пізнаєш друга у нещастві днії,
Як золото в огні.

114.

З мудрими знай ся,
І мудrosti від них для себе набирай ся.

115.

Розум у всякій потребі підмога,
Він світло, що наш зір усе веде до Бога.

116.

Перша потреба розуму ясного —
Пізнать себе самого.

117.

Розум — житя провідная звізда,
Гніву і пристрастям сильна узда.

118.

Хто череву свому начияв ся служить,
У того весь розум облогом лежить.

119.

Старих оздоба — мовчанка,
Ласкавість із терпливістю ;
А молодих — покірливість
І запал із сквапливістю.

120.

До всяких явищ треба додивляти ся ;
Щоб щось сказати, на річи треба знати ся.

121.

Се знак душі гнилої,
Коли хто тішить ся з біди чужої.

122.

Хто сам себе занадто любить,
Той швидко всіх приятелів розгубить.

123.

Три річи однако нестійні до дна:
Гнів, море й зла жона.

124.

Коли не хочеш бути в неволі,
Не клич до ради жінки ніколи.

125.

Жінка лиха і слотлива пора —
Вічна журя.

126.

Велика сердитість і жінка пяниця —
Хто має їх в хаті, волів не женить ся.

127.

Сила без rozуму й знатну особу
Вгонить до гробу.

128.

Тайни своєї навіть найліпшому другу
Не говори, бо сказавши
Будеш у страху, що він тебе зрадить
Ворогом ставши.

129.

Власть і богацтво душу скривляє,
Навіть rozумних ума збавляє.

130.

Лукавий чоловік, що смирний вид приймає,
На близьких тайни сіті заставляє.

Написано дня 10—26 лютого 1911.

613299

B-3499

„Універзальна Бібліотека”

цидає найзначиміші твори зі всіх світових літератур та зі всіх областей людського діяння а також найзначиміші твори українських писемників. — Передплата на 24 випуски 6 коп.

Досі появилися:

- Випуск 1. Іван Тургенев: Пoesії в прозі 45 р.
 Випуск 2. Еміль Золя: Свято в Конвілі. 30 р.
 Випуск 3. М. Ю. Лермонтов: Демон. 30 р.
 Випуск 4. Фрідріх Геббель: Юдита 30 р.
 Випуск 5. Апульєй: Амор і Псіхе 30 р.
 Випуск 6. Кляйст: Наречена зі Сан Домінго. 30 р.
 Випуск 7. Вайнгінгер: Фридрих Ніцше —
     ного фільософія 30 р.
 Випуск 8. Іван Тургенев: Перша любов
     Ціна 30 р.
 Випуск 9. Іван Франко: Три святі гріш-
     ниці 30 р.
 Випуск 10. Іван Франко: Іван Вишен-
     ський 50 р.
 Випуск 11—12. Іван Франко: Цар і аснет 60 р.
 Випуск 13. Оля Гансон: Едгар Аллан По 30 р.
 Випуск 14. Евген Елячіч: Крайня північ-
     на вітчина людськості 30 р.

Продається в Книгарні Наук. Тов. ім. Шевченка
Ринок ч. 10.

B 3.499

УНІВЕРЗАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

15.

Іван Франко.

МЕНАНДЕР.

I.

ПРАВО ДИТИНИ.

II.

ІЗ МУДРОСТИ МЕНАНДРА.

Львів 1911.

НАКЛАД АВТОРА.

ДРУГАРНЯ НАУКОВОГО ТОВ. ИМ. ШЕВЧЕНКА.

Ціна 20 сотиків.